

ATATÜRK'ÜN JEOPOLİTİK VE STRATEJİK GÖRÜŞLERİ

Dr.E.Tuğgeneral Erdal YURDAKUL*

a. Atatürk'ün Jeopolitik Görüşleri

1. Giriş

Atatürk'ün jeopolitik görüşlerini incelemeye geçmeden önce jeopolitiğin tanımını ve Atatürk'ün yaşadığı çağda hakim olan dünya siyasetine yön veren jeopolitik görüşleri kısaca anımsatmak istiyorum.

Özet olarak jeopolitiği, “Coğrafi faktörlerin etkisi altında, politik sistemlerin incelenmesiyle ilgili bilim, yani; coğrafi görüşlerin siyasi gelişmelere uygulanmasıdır.”¹ şeklinde tanımlayabiliriz.

Coğrafyanın; tarih ve uluslar arası siyasi ilişkilerdeki rolü üzerinde, ulusuna ve devletine sağladığı kaynaklar, jeopolitiğin çeşitli tanımlarında birleşilen ortak noktalardır.

Atatürk'ün yaşam dönemindeki devletlerin teşkilat yapılan, o dönemin mevcut teknolojik seviyesiyle birlikte değerlendirilen coğrafi faktörleri o dönemdeki devletlerin politikaları Atatürk'ün jeopolitik görüş ve uygulamalarını etkileyen hususlar olmuştur.

Görüşlerini etkileyen önemli bir siyasi tarihi olay da Osmanlı İmparatorluğunun çöküşü ile birlikte; Yunan, Bulgar, Sırp, Arnavut ve Arap gibi milletlerinde ülke içindeki bağımsızlık politikalarıdır.

Her devirde yeryüzünde güç merkezleri teşekkül etmiş ve zamanla bunlar yer değiştirmiştir. Güç merkezlerinin oluşumunda coğrafya (mekan), kaynaklar ve insan önemli faktörler olmuştur.

Atatürk, Türk milletinin varlığını muhafazayı amaçlayan eyleme başladığında; asrın jeopolitik gerçeklerinden esinlenerek, yarattığı milli jeopolitiğe istinad ediyor, mevcut güç merkezleri arasındaki çıkar çatışmalarından yararlanarak, ulusal egemenliğe dayanan bir Türk devleti kurmaya çalışıyordu.

Özetle; Atatürk'ün yaşadığı savaş alanları, Anadolu coğrafyası, Türk Milleti ve milletler tarihi kendisine ilham kaynağı olmuştur. Kendi ifadesiyle şöyle açıklamaktadır.

“Biz ilhamlarımızı gökten ve gaipden değil doğrudan doğruya hayattan almış bulunuyoruz. Bizim yolumuzu çizen, içinde yaşadığımız bağrından çıktığımız Türk Milleti ve birde milletler tarihinin bin bir facia ve ızdırap kaydeden yapraklarından çıkardığımız neticelerdir.”²

2. ATATÜRK'ÜN JEOPOLİTİK UNSURLARI DEĞERLENDİRMESİ:

Jeopolitiğin unsurları olarak değerlendirebileceğimiz; Mekan (TOPRAK)-GÜÇ (KAYNAK-İNSAN) ve ZAMANI “politikanın ışığında”, çok güzel değerlendirmiş, yorumlamış ve kullanmıştır.

Örnek olarak 03 Ekim 1917 tarihinde, 7 nci Ordu Komutanı sıfatı ile, Osmanlı Orduları Genel Karargahına verdiği raporun bir bölümünde şunları söylemektedir.

“Ülkenin genel durumu her şeyden önce dikkat çekicidir. Savaş her milletten olan unsurlarımızı, istisnasız son derece yıpratmıştır. Ahali ve yönetim arasında bağlantılar sarsılmıştır. Diğer yönden mülki hükümetlerin tam yetersizliği, genel anarşiye sürüklenen tüm

Türk Askeri Tarih Komisyonu Genel Kurul Üyesi.

¹ Müşterek Askeri Terimler sözlüğü (Taslak) Gnkur.Yayınları MT-7, Harp Ak.Basımevi, Yenilevent-İstanbul, 1978, s.163.

² KARAL Enver Ziya, Prof. ATATÜRK'ten Düşünceler, Türkiye İş Bankası Yayınları, TTK.Basımevi, 1969, s.151

yaşamı idare etmeye engeldir. Ekonomi korkunç bir hızla çökmektedir. Savaş devam ettiği halde karşısında bulunduğumuz en büyük tehlike, her yönden çürüten büyük saltanat binasının bir gün içten birden bire topluca çökmesidir.”

Görüldüğü gibi bu ifadeleri ile; aynı zamanda ima yoluyla politikanın hatalarının stratejiye yansıdığını, stratejik ve taktik başarıların politikanın vahim hatalarını gideremeyeceğini ifade etmektedir.

Milli mücadeleden sonra; Osmanlı Devletinin çok milletli yapısını, tek milletli mütecanis toplum yapısına ulaştırmada yoğun çaba harcayan ATATÜRK araştırma sonuçlarını şöyle sıralamaktadır.

“Türk ulusunun oluşumunda etkili olduğu görülen unsurlar şunlardır.”³

- Siyasi yapıda birlik
- Dil Birliği
- Yurt Birliği
- Irk ve Menşe Birliği
- Tarihi Bağlar
- Ahlaki Bağlar”

Özet olarak Atatürk Türk Milletinin vasıflarını tanımlarken bilimsel olarak her millete uyabilecek bir tanımı da şöyle yapmaktadır.

“Zengin tarih mirasına sahip bulunan beraber yaşama arzusunda samimi olan ve bu mirasın muhafazasına beraber devam hususunda iradeleri müşterek olan insanların birleşmesinden vucuda gelen cemiyete millet namı verilir.”⁴ demiştir.

Atatürk jeopolitiğin coğrafya (yer) ve zaman unsurunu; 5 Şubat 1920 tarihinde Kolordu Komutanlarına Heyeti Temsiliye adına yazdığı “OCAK 1920 sonunda siyasi durumun muhakemesinde” büyük bir ustalıkla (ve bu güne de ışık tutacak şekilde) değerlendirilmektedir. Atatürk’e göre;

“Boğazların İngiltere’ye bırakılması bir taraftan barışın yapılmasını uzatırken, diğer taraftan da Türkiye ve Karadeniz’in egemenliğinin İngiltere’ye terk edilmesi anlamına gelmektedir. O dönemde Fransa, İtalya ve İngiltere müttefik olmalarına rağmen Akdeniz’de etkinlik yarışını sürdürmekteydiler. Kıbrıs ve Malta ile Cebelitarık Boğazı ve Süveyş kanalının kontrolünü elinde bulduran İngiltere’nin bunlara ilaveten Kuzey-Güney stratejik harekât mihverine egemen olan Türk Boğazlarını da eklemesi ile bu bölgede mevcut gücünü büyük ölçüde artıracığı belirgindi.

Böylece; itilaf devletlerinin, İngiltere ile Karadeniz’den, Yunanistan ve İtalya vasıtasıyla Ege Denizinden, Fransa ve İngiltere’nin Suriye ve Irak’ı işgalleri ile güneyden, Kafkasya Cephesinde ise Azerbaycan, Gürcistan, Ermenistan ve hatta Kafkasya devletleri ile oluşturulacak Kafkasya Seddi ile Türkiye’yi çepeçevre kuşatmaya kalktıkları görülmektedir.

Kafkasya’nın Türkiye’nin kurtuluşunu sağlayacak hassas bir coğrafi platform olduğu değerlendirilmektedir.”

Görüldüğü üzere, Atatürk jeopolitiğinin coğrafi unsuruna dayanan görüşüyle, itilaf devletlerinin politik amaçlarını ve planlarını doğru olarak saptamakta ve bir öneride bulunmaktadır.

“En önemli görev, itilaf devletlerinin zaman kazanmasına meydan vermemektir.” Diyerek yukarıdaki gelişmelerin ışığında jeopolitiğin zaman faktörünü de çok güzel değerlendirmektedir.

³ İNAN Afet, Prof.Dr.M. Kemal ATATÜRK’ten yazdıklarım, MEB. Basımevi, İstanbul, 1971, s.58.

⁴ İNAN Afet, Prof.Dr., a.g.e., s.58

3. ATATÜRK'ÜN 1923-1932 YILLARI ARASINDA JEOPOLİTİK GÖRÜŞ VE UYGULAMALARI

ATATÜRK, misaki milli ile tayin edilmiş bir ülke ve onun üzerinde yaşayacak imtiyazsız, sınıfsız ve kaynaşmış bir millete sahip olarak “çağdaş uygarlık düzeyine” ulaşmayı amaçlıyordu.

Ayrıca barışçı politikası ile ilgili görüşleri şöyle örneklenebilir.

“Bizim kanaatimizce uluslar arası siyasi güvencenin gelişmesi için en önemli şart milletlerin barışı koruma fikrinde samimi olarak birleşmeleridir.”⁵

“Türkiye'nin emniyetini esas alan, hiçbir milletin aleyhine olmayan bir barış istikameti bizim dusturumuz olacaktır.”⁶

Ayrıca iç barışı çok önemsiyor ve şu cümlelerle vurguluyordu.

“Ulusumuzun güçlü, mutlu ve dengeli yaşayabilmesi için devletin milli bir siyaset izlemesi ve bu siyasetimizin iç kuruluşumuza tümüyle uygun ve dayandırılmış olması lazımdır.”⁷

“Siyasi hayatımızda karşılıklı faaliyetin verimli gelişmesi ancak vatandaşlar arasında düşmanlık yaratılmamasıyla sağlanabilir.”⁸

Atatürk 1923-1932 yılları arasında jeopolitik bütünlüğü sağlayan insan, kaynak, zaman ve coğrafya gibi unsurların gerçekçi bir değerlendirmesi sonucu; başarılı bir siyaset uygulayarak şu sonuçlara ulaşmıştır.

- a. Güç merkezlerinden yakın komşusu Sovyetler Birliği ile barışı devam ettirmiştir.
- b. Avrupa'daki güç merkezi durumundaki devletlerle sorunları hukuka dayalı olarak çözmüş ve dostluklarını kazanmıştır.
- c. Yunanistan, Yugoslavya, Bulgaristan, Romanya, Macaristan Arnavutluk gibi Balkan ülkeleri ile dostluk anlaşmaları yapılmıştır.
- d. İran ve Afganistan ile ebedi dostluk adını taşıyan anlaşmalar yapılmış, Orta Doğu ülkeleri ile dostane ilişkiler tesis edilmiştir.
- e. Ülke içinde asayiş ve milli birlik sağlanmıştır.
- f. Ülkenin ekonomik, sosyal ve kültürel yapısı ve Silahlı kuvvetleri, güvenliği sağlayacak şekilde yeniden organize edilmiştir.

Bütün bunlar Atatürk'ün iç ve dış politikanın birbirinden soyutlanamayacağını bir “Milli Politika'nın” uygulanması gerektiği düşüncelerinin savunulduğu jeopolitik düşüncelerdir.

4. Atatürk'ün 1932-1938 Yılları Arasında Jeopolitik Görüşleri:

Türkiye'nin “Yurtta Sulh Cihanda Sulh” ilkesini dış politikasının esası olarak kabul ettiği bu dönemi; Avrupa'da siyasal ve ideolojik gruplaşma hareketlerinin başladığı zamana rastlamaktadır.

Atatürk; General Mac Arthurla 28 Eylül 1932 günü bir görüşme yapmıştır. (1951 yılında General anılarında bunu yayınlamıştır.)

“Avrupa'nın mukadderatı, Almanya'nın alacağı vaziyete bağlı olacaktır. Fevkalade dinamizme sahip 70 milyon çalışkan ve disiplinli millet, milli ihtiraslarını kamçılatabilecek siyasi bir ceryana kendisini kaptırdı mı, er geç Versailles Muahedesinin tasfiyesine tevessül edecektir.”

⁵ Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, TİT. Enstitüsü yayını, Maarif Matbaası, İstanbul, 1945, Cilt-I, s.357.

⁶ Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, a.g.e., s.356.

⁷ Atatürk M. Kemal, Nutuk, TİT.Enstitüsü yayınları M.E.B. Basımevi İstanbul, 1970, Cilt-II, s. 436.

⁸ Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, TİT. Enstitüsü yayınları, M.E.B. Basımevi, İstanbul, 1945, Cilt I, s.351.

“Musolini gelecekteki bir harpte, İtalya'nın zahiri heybet ve azametini, harp haricinde kalmak suretiyle kullanabilirse, barış masasında önemli rollerden birini oynayabilir. Korkarım ki Musolini, Sezar rolünü oynamak hevesinden kendini kurtaramayacak ve İtalya'nın askeri bir kuvvet yaratmaktan henüz çok uzak olduğunu göremeyecektir.”

“Avrupa'da vuku bulacak bir harbin başlıca galibi ne İngiltere, ne Fransa ne de Almanya'dır. Sadece Bolşevizm'dir. Yalnız Avrupa'yı değil Asya'yı da tehdit eden bir kuvvet halini almışlardır.”

2 nci Dünya Harbinin başlangıcından yıllar önce savaşı ve sonucunu jeopolitik açıdan çok güzel değerlendirmiştir.

B. ATATÜRK'ÜN STRATEJİ, HARP YÖNETİMİ VE KARA HAREKÂTI İLE İLGİLİ GÖRÜŞ VE DÜŞÜNCELERİ

1. Strateji (Genel):

a. Kelime Anlamı: Eski Yunanca'daki STRATOS AGO'dan geldiği değerlendirilmektedir. STARATOS=ORDU; AGO=KULLANIMA yani orduyu kullanma demektir.⁹

Strateji statik değil dinamik bir kavramdır. Bu nedenle gelişen bir kavramdır. Hatta sosyal olaylara ve sanayi gelişimine uyarak mahiyet ve kapsam değişikliğine uğramaktadır. Muhtelif düşünürlerin tanımları şöyledir.

- Ben yaparım adını siz koyun. (B. FEDERİK)
- Strateji, harbin yüksek kısımlarıdır. (NAPOLYON)
- Strateji, kütlenin harp meydanında hareket ettirilmesi sanatıdır. (JOMİNİ)
- Harp hedefini elde etmek için muharebeleri bir araç olarak kullanma sanatıdır. (CLAUSEWİZ)
- Strateji, genel olarak birlikleri uygun şartlar altında silahlı netice alabilecek duruma sokulmaları gibi tedbirlerle uğraşır. (MARAŞAL VON DER GOLTZ)
- Strateji, muharip birlikleri muharebe sahasına elverişli bir şekilde getirme sanatıdır. (WAWELL)
- Bir milletin silahlı kuvvetlerinin harbin hedeflerini, elde edecek şekilde kullanılması bilim ve sanatıdır. (WEBSTER LUGATI)
- Siyasal amaçlara ulaşmak için askeri imkanların dağıtım ve uygulanması sanatıdır. (LIDEL HART)
- Strateji elde edilmek istenen bir amaç veya hedef doğrultusunda belli bir güç, kaynak veya gayret bütününün kullanılması ve bu kullanıma yön, esas ve şekil veren görüş, düşünce ve hareket tarzıdır.

Milli çıkarların ve milli güvenliğin sağlanması bakımından barışta ve savaşta; başarı olasılığı çoğaltmak amacıyla; milli güç unsurlarının (siyasi, ekonomik, askeri ve sosyo-kültürel) kullanılması ve geliştirilmesi ile ilgili bilim ve sanattır. (Milli Talimname)¹⁰

Politika, Strateji İlişkileri:

Politika stratejiye yön veren bir üst hareket tarzıdır. Strateji ise politikanın tesbit etmiş olduğu hedefi (amacı) gerçekleştirmek için tutulacak yolu belirterek planlamaya ve uygulamaya yön verir.

2. 20 NCİ YÜZYILIN BAŞLARINDA STRATEJİ:

⁹ Strateji Üzerine Bilgiler (E. Britannica'dan Tercüme) Harp Ak. Yayını İstanbul, 1974, s.3.

¹⁰ Müşterek Askeri Terimler Sözlüğü, Gnkur.Yayınları MT-7, Harp Ak.Basımevi, Yenilevent-İstanbul, 1978, s.268.

Batı kaynaklarında ilk defa kullanıldığında, strateji “topçu menzilin dışındaki askeri hareketlerin sanatı” anlamına geliyordu. Yani görülebilen ve işitilebilen hareketler taktik, görüş ve işleme menzili dışında cereyan eden askeri hareketler ise strateji kapsamı içinde değerlendiriliyordu.

Strateji, kalıplaşmış prensiplerin yer aldığı bir sanat olarak, Napolyon harplerini takiben ve özellikle Jomini'nin harp teorisi ile ilgili eserlerinin yayınlanmasından sonra ortaya çıkmıştır. Aynı dönemde Clausewitz, strateji kavramının gelişmesine katkıda bulunmuştur. Ancak bu devirde strateji sadece büyük birliklerin hareketinin planlanması ile sevk ve idaresi anlamını taşımıştır.

20 nci yüzyılın büyük harplerinden olan Birinci Dünya Harbi, modern stratejinin gelişme tarihinde önemli bir yer işgal etmiştir. Bu harp yalnız ordular arasında değil milletler arasında olmuş ve strateji, yalnız ordularının sevk ve idare sanatı olmaktan çıkarak harbin sevk ve idaresinde önemli rol oynayan bir unsur haline gelmiştir.

1 nci Dünya Harbine gelinceye kadar teknoloji “Ateş ve Hareket” unsurlarından ağırlıklı olarak “ATEŞE” hizmet etmiş ve bu harpte kati netice hareketten ziyade, ateşe kazanılmaya çalışılmıştır.

“Ateş” ve “Hareket” arasındaki dengenin “Ateş” lehine bozulması “Mevzi Harbi”nin ortaya çıkmasına yol açmıştır.

Sonuç olarak bir dönemde; düşmanın bir hamle’de cüretli bir manevra ile imhasını öngören strateji kısa zamanda “Yıpratma Stratejisi” haline dönüşmüştür. Askeri liderler stratejik hesaplamalarında “Büyük İnsan Kitlelerini, Teknik Gelişmeleri, Geniş Coğrafi Bölgeleri ve Uzun Zaman Sürelerini” göz önünde tutmaya başlamışlardır. 1 Dünya Harbi önderlerinden ve bu harbi etüd edenlerden bazıları (Wiston Churchill ve Clemenceau) askeri stratejisinin, milli stratejinin bir kısmı halini aldığını kabul etmişlerdir.¹¹

3. GÜNÜMÜZDE STRATEJİ ANLAYIŞI:

Günümüzde ise strateji kesimi eski askeri anlamının çok dışına çıkmış ve değişik boyutlar kazanmıştır. Harbin komple karakteri değiştikçe harbin sevk ve idaresindeki askeri faktörler ile askeri olmayan faktörler birbirlerinden ayrılamaz hale gelmiştir. Askeri güç ile birlikte siyasi, ekonomik, teknolojik ve sosyo-kültürel güçlerde politikanın ve stratejinin unsurları olmuştur. Neticede “Harbin amaçlarına varmak için bir milletin veya milletler topluluğunun bütün kaynaklarının kullanılmasını amaçlayan Milli Strateji(Büyük Strateji) Kavramı” ortaya çıkmıştır.

“Milli Strateji; bir devletin milli hedeflerinin elde edilmesi için barış ve savaş zamanında politik, ekonomik ve psikolojik güçlerinin silahlı kuvvetler ile birlikte geliştirilmesi ve kullanılması bilim ve sanattır.”

“Çağdaş anlamı ile Askeri Strateji; milli politikanın tesbit ettiği milli menfaatlerin korunması ve milli hedeflerin elde edilmesi için askeri gücün geliştirilmesi, kullanılması veya kullanılma azminin gösterilmesi bilim ve sanattır.

4. Atatürk’ün Bir Stratej Olarak Özel Nitelikleri:

Strateji deyince akla bazı isimler gelmektedir. Napolyon, Büyük Federik, Moltke, Clausewitz, Liddell Hart gibi.

Bunlardan bir kısmı (Napolyon, Büyük Federik, Moltke) hem strateji hakkında bazı prensipler vazedmişler, hem de uygulayıcı olmuşlardır. Diğer bir kısım ise (Clausewitz, Liddell Hart) uygulayıcı olmayıp sadece başkalarının yaptıklarını yorumlayarak bazı stratejik sonuçlar çıkarmışlardır.

Büyük Atatürk’e gelince, o strateji kavramı için boyutları belirlenen bir tanım veya bir kalıp ortaya koymamıştır. Ancak fikir ve eylemleri ile hakiki strateji anlamının ne olduğunu

¹¹ Strateji Üzerine Bilgiler, Harp Ak.K.İği Yayını, İstanbul, 1974, s.32.

bizatihi ortaya koymuş, mükemmel bir strateji yapımcısı ve uygulayıcısı olmuştur. Atatürk'ü strateji kavramında değil, stratejinin hakiki değer ve elemanlarını Atatürk'te aramak daha doğrudur.

Bilindiği gibi komutanların haiz olması gereken bazı nitelikleri vardır. Bir strateje bu nitelikler yeterli değildir. Ayrıca, Ülkü-İrade Gücü-Nefse Egemenlik-Destekleyici Kaynaklara Önem Verme-Ayrıntıları Dikkate Almak özelliklerine de sahip olmalıdır.¹²

a. Ülkü:¹³ Yüksek duygu haline gelmiş isteklerimizdir. Atatürk ülkü için "Hedef" demiştir. Ülküsünü genç yaşta çizmiş. Öğrenciliğinde arkadaşlarına görev ve makamlar dağıtırken "ya sen ne olacaksın?" sorusuna "sizleri bu yere getirecek kişi" cevabını vermiştir.

b. İrade Gücü:¹⁴ Her davranışında görmek mümkündür. Kurtuluş savaşında herkesin umudunu yitirdiği 05 Ağustos 1921'de TBMM.de şunları söylemiştir.

"Baylar boynu bükük ulusumuzu tutsak etmek isteyen düşmanların yüzde yüz yeneceğimize olan inanç ve güvenim, bir dakika olsun sarsılmamıştır. Bu dakikada, bu inancımı yüksek kurulumuza, bütün ulusa ve dünyaya ilan ederim."¹⁵

c. Nefse Egemenlik:¹⁶ Mantıki olmayan şeylere hayır demesini bilmekteydi. 1917 yılında Hicaz seferi kuvveti Komutanlığını kabul etmemesi, Sina Cephesinde 7 nci Ordu Komutanlığından istifa etmesi, Kurutuluş Savaşında Orduyu Sakarya'ya çekmesi bu niteliğinin belirgin örnekleridir.

d. Ayrıntıları dikkate almak:¹⁷ Atatürk bütüne önem verir ama ayrıntılarla da uğraşmaktan kaçınmazdı. Bu özelliği ile Atatürk stratejik ve taktik alanda doğru karar verme yeteneğine sahip olmuştur.

e. Destekleyici Kaynaklara Önem Vermek:¹⁸ 1941 yılında Trablusgarp (Derneye) giderken bunu düşüncüsü, Çanakkale'de etrafa sıcak yemek yedirmek için çırpınışı, 1916 yılında 16 ncı Kolordu Komutanlığını devralırken cepheye gitmeden bu konuyu ele alması, 1921'de Sakarya Muharebesi öncesi aldığı olağanüstü yetki ile on emri yayınlanması bu konuya verdiği önemin en güzel örnekleridir.

Özetle Atatürk, hem askeri ve hem de politik yönlerden, dünya çapında yankıları olacak etkileri yaratabilme hüner ve başarısını gösteren kişidir.

Onun hayatı boyunca söyledikleri, yaptıkları ve yazdıklarını çok derinliğine incelemek gerekir. Böylece hakiki strateji anlamının; Atatürk'ün sezi ve yapıtlarında dip diri bulunduğu görülecektir.

5. Balkan Harbi Öncesi Dönemde Atatürk:

Yukarıdaki tanımlardan anlaşılacağı gibi, "strateji, olaylarda doğru teşhis için siyasete yardım eder. Strateji, gelecek tehlikeleri görme ve tam zamanında çare bulma olanağı verecek tek inceleme ve araştırma vasıtasıdır." "İleri görüşlülük ve hasmının niyet ve maksadını sezme" bir strateji için önemli niteliklerdir."

Bu düşüncelerin Atatürk'te bulunduğunu gösteren bazı örnekleri sunmaya çalışacağım.

Atatürk'ün politika, strateji ve taktik ile ilgisi Harp Akademileri sırasında başlamıştır. Şevket Süreyya Aydemir, Atatürk'ün Harp Akademileri hayatını anlatırken özetle şunları diyordu.

¹² ERİKAN, Celal, Komutan ATATÜRK, T.İŞ Bankası Kültür yayınları 11, TİSA Matbaacılık Sanayii, Ankara, 1972, s.26.

¹³ ERİKAN, Celal a.g.e., s.26.

¹⁴ ERİKAN, Celal a.g.e., s.27.

¹⁵ Atatürk Nutuk, a.g.e, s. 614.

¹⁶ ERİKAN, Celal a.g.e., s.29.

¹⁷ ERİKAN, Celal a.g.e., s.27.

¹⁸ ERİKAN, Celal a.g.e., s.29.

“Okula kaçamak sokulan birkaç gazete ve kitapçıktan başka, derslerle yetinmek zorundaydılar. Derslerin konu ve kapsamı dardı. İyi bir strateji ve taktik öğretmeni olan Nuri Bey’den “Gerilla Harbi” konusunun tatbiki olarak anlatılması hususunda Atatürk talepte bulunur ve isteği yerine getirilir.

Büyük bir ileri görüşlülükle; duyduğu bu ilgiyi ve öğrendiklerini bilahare Trablusgarp ve İstiklal harbinde uygulama alanına koyacaktır.¹⁹

Atatürk bilahare Şam’da 5 nci Ordu K.lığına atanmış olup, burada Osmanlı İmparatorluğunun içinde bulunduğu şartları yakinen görmüştür. Burada “Vatan ve Hürriyet Cemiyetini” kurmuştur.

Şevket Süreyya AYDEMİR bu dönem için şunları yazmaktadır: “Her tarafta ya devlet görevlileri, ya eşkıya halkı soyuyor. Yahut bu güvensizlik içinde halk mal ve can vergisini devletten kaçırarak, devleti halsiz bırakıyordu. Bu husus M. Kemal için üzücü ve düşündürücü olmuştur. Bir defa daha karar verdi ki, bu günün değil, yarının adamı olmak lazımdır.”²⁰

Atatürk 13 Ekim 1907’de Selanik’teki 3 ncü Ordu Karargahına atandığında, “İttihat ve Terakki Cemiyeti”ne girmiştir.

Bilindiği gibi teknik gelişmelerin Silahlı Kuvvetlere uygulanamaması, batının Rönesans hareketlerine ayak uydurulmaması, Fransız Büyük İhtilalinin (1789) milliyetçilik ve hürriyet akımlarını geliştirmesi ve yaygınlaştırması, sanayi devrimlerinin benimsenmemesi ve özellikle Pancermanizm’in karşıtı olarak geliştirilen Panislavizm’in hedef olarak Slav toplulukları birleştirmeye ve bağımsızlıklarını sağlamaya yönelik tutumları; Osmanlı İmparatorluğunun süratle gerileme ve yıkılış sürecine girmesini çabuklaştırılmış ve devlet “Hasta Adam” olmuştur.

Bu hastayı iyi etmek için birçok girişimlerde bulunulmuştur. “1839 Tanzimat Fermanı”, Genç Osmanlıların gerçekleştirdiği “Birinci meşrutiyet” ve buna dayanarak Mithat Paşa Anayasasının yürürlüğe konulması, “Jön (Genç)Türkler hareketleri”, maalesef Hasta Adam iyi edememişlerdir.

Atatürk’ün hayatının bu devresini Fatih Rıfki ATAY şöyle özetlemektedir.

“Herkes bir askeri ayaklanma ile Kanun-i Esasiyi yürürlüğe koydurmak konusunda birleşiyordu.

Peki ya sonra ne yapılacaktı? Bu belirsizdi. Hareket lidersizdi. Saray idaresi yıkıldıktan sonra program ne olacaktı? Belli değildi.

Mustafa Kemal Şam’a staja gitmezden önce Beyrut’taki toplantılarda bile;

“Asıl mesele yıkılmak üzere bulunan imparatorluktan bir Türk devleti çıkarmaktır.”diyordu.²¹

Yukarıda çok özet olarak değindiğim gibi; “Atatürk ülkenin içinde bulunduğu durumu çok iyi değerlendirmiştir. Ona göre Balkanlarda çıkacak bir harpte yeni bir strateji (Toplanma Stratejisi) uygulanmalıdır. Savunulması imkansız bölgeler ve jeostratejik değer taşımayan yerler önceden terk edilmelidir. İlk ve kesin darbe en tehlikeli güce (Bulgaristan’a) indirilmelidir.”²²

Atatürk, benimsenecek bu yeni stratejiyi ancak yeni bir idare, yeni bir ordu ve devletin uygulayabileceğine inanıyordu.

Atatürk Trablusgarp dönüşü ittihat ve Terakki Cemiyetinin İkinci kongresine katılmış ve şu tezi ileri sürmüştür.

¹⁹ AYDEMİR, Ş.Süreyya, Tek Adam, remzi Kitapevi, İstanbul, 1966, s.89, 90.

²⁰ AYDEMİR, Ş.Süreyya, a.g.e., s.102.

²¹ ATAY, F.Rıfki, Çankaya, Doğan Kardeş Matbaacılık A.Ş.Basımevi, İstanbul, 1969, s.47.

²² ATAY F.Rıfki, a.g.e., s.48.49.

“Ordu mensupları cemiyetin içinde kaldıkça hem parti kuramayacağız, hem de ordumuzu geliştiremeyeceğiz mensuplarının çoğu cemiyet azası olan 3 ncü Ordu Modern Ordu sayılamaz. Orduya dayanan Cemiyette, millet bünyesinde kök salamaz. Bunun için bir an evvel ihtiyaç duyulan ve istekli olanları ordudan çıkaralım ve siyasi cemiyete girmelerine mani olmak için kanuni hükümler koyalım.”²³

Yöneticilerce önerileri dikkate alınmayan Atatürk politikayı bırakarak mesleki çalışmalarına ağırlık vermiştir. Bu kapsamda; dokümanlar yayınlanmıştır. Ayrıca mesleki konferanslar vermiş, kıta tatbikatları manevra ve Harp oyunlarına katılmıştır.

Atatürk 1909 yılında Selanik’te Kurmay Yüzbaşı iken Ordu Harekat ve Eğitim Şube müdürü idi. Bu tarihte Alman Mareşali Vonder GOLTZ Makedonya’daki Türk Ordusuna tatbikat yaptırmak üzere Selanik’e gelecekti. Atatürk’ün mesele hazırladığını öğrenen Ordu Komutanı Hadi ve Kurmay Başkanı Ali Rıza paşalar “Mareşal GOLTZ buraya bizden ders almak için değil, ders vermek için geliyor” demişlerdir.

Atatürk bu sözlere şöyle cevap veriyordu.

“Büyük asker, Filozof GOLTZ’dan istifade etmek, önemlidir. Ancak Türk komuta Heyetinin de kendi vatanlarını nasıl müdafaa ettiklerini göstermeleri elbette ondan daha önemlidir.”

“Benim hazırlayacağım meseleyi, Mareşal’e göstermek ayıp değildir, bunun aksi ayıptır. Mareşal benim eserime alaka göstermezse kendi istediğini tatbik ettirebilir. Fakat Makedonya’ya şamil büyük bir ordunun Komuta ve Kurmay heyetinin, hiçbir müdafaa tertibatı alamayan insanlardan teşekkür ettiği inbatını onda uyandırırız; asıl Türklüğe ve Türk askerliğine yakışmayacak hareket bu olur.”

Sonuçta tatbikat Atatürk’ün hazırladığı meseleye uygun icra edilir. Tenkid’i bizzat GOLTZ paşa kendi yapar.

Atatürk’ün kanaatine göre, bu tenkid herkeste şu intibai bırakmıştır.

“Komutanlar, astlarından yüksek ve bilgili olmalıdırlar.”²⁴

Bu olay; Atatürk’ün bir tatbikatta taktik seviyede bir mesele hazırlarken bile, nasıl stratejik seviyede düşündüğünü gösteren güzel bir örnektir.

6. ATATÜRK’ÜN BALKAN HARBİ İLE İLGİLİ DÜŞÜNCE VE GÖRÜŞLERİ:

25 Kasım 1912’de Trablusgarp’dan dönen Atatürk Gelibolu yarımadasını korumak üzere Bolayır’da toplanan Akdeniz Boğazı Kuvvetleri (Mürettep Kolordu) harekat şube Müdürlüğüne atanmıştır.

Atatürk’ün Balkan Harbi öncesi gündeme getirdiği stratejik görüşlerine kısaca değinmişim. “İç Hat” durumunda olan ordunun buna uygun bir strateji uygulamasını istiyordu. Yani “Askeri gücün büyük kısmının Batı Rumeli’den çekilmesini Doğu ve Batı Trakya’da en büyük tehdit Bulgaristan karşısında toplanmasını ve bu gücün Bulgaristan’a karşı kullanılarak, Sırbistan, Karadağ ve Yunanistan taarruzlarının boşa çıkarılmasını düşünmüştü.”²⁵

Ancak Harbi yönetenlerce eldeki güç Doğu ve Batı Ordusu diye ikiye bölmüş, özellikle batı ordusu yalnızlığa terk edilmiştir. (Bölge kaynaklarının sınırlı olması ve İstanbul’a ulaşım hatlarının yetersiz ve tehdit altında olması hızlı yığınağı önlemiştir.) Ordu her yeri savunacağı düşüncesi ile geniş alana yayılmış ve hiçbir yeri savunamamıştır. Müttelikler, sahip olduğu stratejik durum üstünlüğünden ve yöneticilerinin hatasından yararlanarak her yönden taarruz etmek suretiyle, dağınık olan Osmanlı askeri gücünü yenmiş, doğu Trakya hariç tüm Avrupa’daki Osmanlı topraklarını ele geçirmiştir.²⁶

²³ AYDEMİR, Ş.Süreyya, a.g.e., s.160,161.

²⁴ BELLETEN, Ekim 1960, ANKARA Sayı 56, s.502, 514.

²⁵ ÇELİKPAZU, Hulusi, “Atatürk’ün Stratejik Görüş ve Uygulamaları” Harp Akademileri Atatürk Özel bülteni, Sayı 126, İstanbul, Harp Akademileri Basımevi Haziran 1981, s.69.

²⁶ a.g.e; s.47.

Atatürk'ün son bir kurtuluş ışığı vaat eden 17-18 Şubat 1913'te Başkomutanlığa sunduğu hareket planında; 23 OCAK-04 Şubat 1913 günleri arasındaki askeri ve siyasi durum belirtilmiş, Edirne'yi kuşatan Bulgar Kuvvetleri ile Çatalca'daki kuvvetlerin birbirine mesafesi 300 km. olduğundan, bu durumdan yararlanılarak Çatalca ordusuna hem karadan hem denizden gerilerine yönelik bir taarruz uygulaması önerilmişti. Bundan sonra Edirne kuşatması kaldırılabilirdi.²⁷ Ancak bu husus uygulanamadı.

Atatürk'ün önemle üzerinde durduğu bir strateji ilkesi olan "orduyu (aracı), amaca göre geliştirme ve kullanma" ilkesini yöneticiler uygulayamamışlardır.

7. ATATÜRK'ÜN BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI İLE İLGİLİ STRATEJİK GÖRÜŞLERİ

Atatürk, Birinci Dünya Harbinde Tümen, Kolordu, Ordu ve Ordular Grubu Komutanlıklarında bulunmuş; Çanakkale, Kafkas ve Suriye cephelerinde hizmet etmiştir. O, bu harpte gerek harbin süresinin uzaması ve gerekse dünya milletleri ve Osmanlı devleti için ortaya koyduğu sonuçları bakımından önemli rol oynamıştır.

Atatürk, "Birinci Dünya Harbinden uzak kalmamız düşüncesinde idi. Bu görüş ve şikayetlerinin o zaman ne kadar anlamsız sayıldığından yakınıyor ve Almanlarla beraber olanlar yenileceklerdir" diyordu.²⁸ Atatürk; bu dönemde Sofya'daki kordiplomatik görevinde rahat edemeyeceğini belirterek Başkomutanlık vekilliğine başvurmuş, rütbesine uygun bir görev istemiştir.

Falih Rıfkı 1926 yılında Atatürk'le yaptığı bir söyleşide; "Ben Birinci Dünya Harbinin Mütteliklerimiz için iyi sonuç vereceğine inanmıyordum. Ancak savaşa girince bulunduğum cephelerdeki muharebeleri başarıya ulaştırmaya çalıştım. Öteki cephelerde ise; sanki tersine yarış vardı. Başkomutan vekili her hareketinde bir orduyu mahvediyordu." ²⁹ dediğini söylüyordu.

Harbe bu erken ve zamansız girişin Osmanlı Devletinin başına büyük felaketler açtığı bilinmektedir. Harbin sonucuna gelince önce Mondros'u daha sonra da Sevri karşımızda bulduk. Ancak Türk ulusunun azim ve iradesi ve başındaki Büyük Önderin bilinçli yönetimi ile her ikisi de yırtılıp atılmıştır.

Sonuç olarak denilebilir ki tüm olaylar Atatürk'ün önceden ön gördüğü şekilde cereyan etmiş ve sonuçlanmıştır.

8. ÇANAKKALE MUHAREBELERİ VE ATATÜRK

Atatürk Sofya'da Askeri Ateşelik görevinden Tekirdağ'da yeni teşkil edilen 19 ncu Tümen Komutanlığına verilmiştir.

Gelibolu Arıburnun'da hareket başladıktan sonra bu cephede muharebe koşulları gereği bir Kolordudan fazla olan kuvvetleri sevk ve idare etmiş ve 08 Ağustos 1915'de Anafartalar Grup Komutanı olmuştur.

Çanakkale Muharebeleri, ortaya çıkardığı sonuçlar bakımından yalnız Birinci Dünya Harbi'nin akışına değil, çağın kaderine de damgasını vurmuş büyük bir olaydır.

Atatürk, Çanakkale'de stratejik bir komuta katında değildi. Ancak o, bu makamlarda bulunanlar adına karar ve önlemler almış veya onlara stratejik kararlar almaları için önerilerde bulunmuştur.

Gelibolu yarımadasında bir düşman çıkarmasının hangi bölgelere yapılabileceğini ve buna göre yarımadanın nasıl savunulması gerektiğini düşünmek ve bu konuda isabetli karar vermek elbette ki stratejik bir görüş ve karardır.³⁰

Çanakkale cephesinin komutanı Alman Generali Limon Von Sanders, Harbin başından sonuna kadar ve hareketin muhtelif safhalarında düşman çıkarma bölgelerini yanlış kıymetlendirmiş ve saplandığı sabit fikirden kendisini kurtaramadığı için savunmanın

²⁷ Askeri Yönüyle Atatürk; Gnkur.ATASE Bşk.lığı, Ankara, 1981, s.20.

²⁸ a.g.e., s.87.

²⁹ a.g.e., s.86.

³⁰ a.g.e., s.90.

tertiplenmesinde de hatalar yapmıştır. Ancak o'nun hatalarını Atatürk, gerek öneri ve gerekse uygulamalarıyla gidermeye çalışmıştır.

O, "Düşmanın Kabatepe ve Seddülbahir'e yapacağı çıkarmaları önleyecek kuvvet doğrudan ve yalnız kıyıda savunma kuvvetleri olacaktır." Yine, "Bu kıyı kesimleri, Boğazın gerçekten kilidi olan Kilitbahir'e çok yakın bulunuyor: Düşman kıyıya baskın ile çıktığı ve kendisini durduracak kadar kuvvetle karşılaşmadığı takdirde, doğrudan doğruya Eceabat ve Kilitbahir'e etki yaparak süratle hedefine ulaşabilir."³¹ demek suretiyle, kuvvetin çoğunun kıyıda bulunmasını düşünürken, Liman Von Sanders kıyıların zayıf kıtalarla gözetlenmesini, büyük kısımların geride bulundurulmasını, düşman karaya çıktıktan sonra gerideki ihtiyatlarla ve süngü hücumuyla denize dökülmesini düşünüyordu. Doğal olarak 5 nci Ordu Komutanının emirlerine göre tertiplenilmiş ve sekiz buçuk ay, kıyıya çıkan düşman denize dökülemedi, durmadan Türk kanı akmıştır. Eğer Atatürk'ün görüşü dikkate alınmış olsaydı, belki de böyle bir sonuçla karşılaşılmazdı.³²

Ordu Komutanı dikkatini en çok Saroz kıyısına bundan sonra Anadolu kıyısına ve en az da Gelibolu Yarımadası'nın güney kesimine çevirmiş ve kuvvetlerini üç eşit parçaya bölerek birbirinden oldukça uzak gruplar halinde tertiplemiş, kritik bölgede kuvvet çoğunluğu yapmayarak, harp prensiplerini de ihlal etmiştir.³³

Atatürk, üç tümenin yarımadanın güney kesiminde bulundurulmasını düşünmüş ve önermişti. Bu üç tümen O'nun öngördüğü bölgelerde bulundurulsaydı, düşmanın 25 Nisan 1915 çıkarmalarında o, belki de 19 ncu Tümen'in tümünü, çıkarma yapan düşmana karşı kullanır ve düşman harekâtın ilk safhalarında denize dökülebilirdi.

Bu tertiplenmenin, stratejik bakımdan ne büyük bir hata olduğu çok kısa bir süre sonra anlaşılmış ve harekât başladıktan hemen sonra Anadolu ve Saroz kesimindeki tümenler Atatürk'ün öngördüğü bölgelere alınmıştır. Fakat, düşman kıyıya çıkmış ve yerleşmiştir.

Atatürk, karşılaşılan bu kötü sonucun nedenini, kendi düşüncelerinin doğruluğunu ve ordu komutanının hatasını belirtmek bakımından Enver Paşa'ya yazdığı 3 Mayıs 1915 tarihli özel mektubunda belirtmektedir. Atatürk, 25 Nisan 1915 günü Arıburnu'na çıkan düşmana 57 nci ve 27 nci alaylarla; Anafartalar Grup Komutanı olarak, düşmanın 6 Ağustos 1915'de Suvla Limanı'na yaptığı çıkarmaya 9 Ağustos günü 7 ve 12 nci tümenlerle taarruzu ve yine Anafartalar Grup Komutanı olarak 10 Ağustos'ta Conkbayırına kadar ilerlemiş ve büyük bir tehlike teşkil etmiş olan düşmana, 8 nci tümenle, özel bir yöntem uygulayarak ve sadece süngü hücumu yaptırarak elde ettiği baskın tesiriyle, Boğaz'ı ve İstanbul'u kurtarmıştır.³⁴

Atatürk bu uygulamalarını şöyle ifade ediyordu. "Size ben, taarruz etmeyi emretmiyorum. Ölmeyi emrediyorum. Biz ölüncüye kadar geçecek zaman içinde yerimize başka kuvvetler ve komutanlar gelebilir."

"Biz kişisel kahramanlıklarla uğraşmıyoruz. Yalnız size bomba sırtı olayını anlatmadan geçemeyeceğim. Karşılıklı siperler arasında mesafe sekiz metre yani ölüm muhakkak birinci siperdekilerin hiç biri kurtulmaksızın hepsi düşüyor. İkinci siperdekiler onların yerine gidiyor."

Atatürk'ün Çanakkale Muharebelerinde birliklerini sevk ve idare ederken uyguladığı metot, Birinci Dünya Harbi sonunda, Anlaşma Devletleri ordularının Fransa'da Almanlara karşı ve İkinci Dünya Harbinde Rusların Finlilere karşı Kareli bölgesinde giriştikleri ve dolaylı stratejinin negatif türü olarak adlandırılan metotla çok benzerdir.³⁵

³¹ ATATÜRK, Arıburnu Muharebeleri Raporu, s.4,6,7.

³² a.g.e., s. 8.

³³ Atatürk'ün Jeopolitik ve Stratejik Görüşleri, s.93.

³⁴ a.g.e., s. 94,95.

³⁵ a.g.e., s. 96.

Atatürk'ün Çanakkale Muharebelerindeki geçerli düşünce ve başarılı uygulamaları, milletin geleceğini, bir büyük harbin süresini ve hatta büyük bir devletin (Rusya) rejimini etkilemişti.³⁶ İşte bu sonucu Atatürk gibi eşsiz bir "Askerlik Sanatı" uygulayıcısı sağlayabilirdi.

9. ATATÜRK'ÜN KAFKAS CEPHESİNDEKİ UYGULAMALARI

Düşmanların Çanakkale'yi Tahliye etmeleri üzerine 2 ve 5 nci Ordular serbest kalmıştı. 2 nci Ordu; Murat Havzasında (3 ncü Ordunun güneyinde görev alarak) Erzurum'a kadar ilerleyen düşmanın yanına taarruz görevini almıştı. 2 nci Ordunun yığınağını örtme görevi yeni kurulan 16 ncı Kolorduya verildi. Komutanlığına Atatürk atanmıştı.³⁷

Atatürk'ün burada üst makamlara sunduğu önerilerde ve gerek uygulamalarında yurt savunmasında herkesin görev almasını istemesi onun Topyekün Harp anlayışının kanıtı idi. (bölgede geniş bir yurt içi koruma örgütü kurmuş, geri bölgeyi teşkilatlandırarak savaşmayan insan gücünden azami istifadeyi sağlamıştı.³⁸

16 ncı Kolordu, Atatürk'ün üstün sevk ve idaresinde, 2 nci Ordunun yığınağını örtmek ve zaman kazanmak görevini, çoğu kez üstün düşman kuvvetlerine taarruz ederek başarmıştır. Ancak yolsuzluk, cephane ve yiyecek noksanlığı nedeniyle, 2 nci Ordunun taarruzu beklenen stratejik sonucu vermemiştir. 18 Kasım 1916'da Kış nedeniyle Ruslar ordularını geri çekmişlerdir. Stratejinin güç, zaman ve mekan faktörlerini çok iyi değerlendirebilen Atatürk; vekalet ettiği 2 nci Ordu Komutanı olarak birliklerini Bitlis-Muş hattına çekmiştir. 16 Aralık 1917'de Erzincan anlaşması yapılmıştır.

10. ATATÜRK'ÜN SURİYE CEPHESİNDEKİ UYGULAMALARI

1917 yılında Avrupa cephesinde ABD harbe girmiştir. İngilizler Bağdat'ı almışlar, Çanakkale'den çektikleri kuvvetlerini Mısıra taşımışlar ve Sina Cephesinde yeni bir taarruz hazırlığına başlamışlardır.

Kaybedilen Bağdat'ın geri alınması için Folkeynhayn komutasında Yıldırım Ordular Gurubu kurulmuş bu gruba bağlı 7 nci Ordu K.lığına Atatürk atanmıştır. Sina Cephesinde ise General Kress'in emrinde 8 nci Kolordu görev almıştı.

Atatürk'ün katıldığı 24 Haziran 1917 Halep toplantısında Enver Paşa; "7 nci Ordu Halep-Bağdat istikametinde, 6 ncı Orduda kuzeyden taarruz edecektir." şeklinde kararını açıklamıştır. Eylül 1917'de Filistin Cephesinde gezen Grup Komutanı Folkenhayn, Yıldırım Ordular Grubunun Irak yerine Filistin Cephesinde kullanılmasına karar vermiştir. (7 ve 8 nci Ordularla birlikte) Atatürk düşüncelerini 20 Eylül 1917'de Başkomutanlığa sunduğu bir raporda arz etmiştir.

Atatürk ülkenin içinde bulunduğu kötü şartları açıkladıktan sonra şöyle demektedir.

"Harp devam ettiği takdirde en büyük tehlike, saltanat binasının bir gün; birden bire ve topluca çökmesi ihtimalidir..... Genel Askeri durum, harbin yakın bir gelecekte sona ermeyeceğini göstermektedir.... Harbin sonuna ait anahtarlar bizim grubun elinde değildir... Batı cephemizde düşman tarafından hayati saldırılara girilmesi ihtimali vardır..... Rusya'nın şu andaki iç durumuna aldanılmasın..... Düşman Irak'ta amacına ulaşmıştır. Ancak Musul'uda almak isteyecektir.... İngilizler Sina ve Hicaz Cephelerinde, siyasi ve askeri hedefleri ele geçirememişlerdir. Tüm gücü ile hazırlanmaktadır. İngiltere'ye hizmet eden bir İslam aleminin tesisi ve İngiltere'ye bağlı Hıristiyan Filistin'in teşkili, İngiltere için büyük harbin hedeflerinden olacak kadar önemli, bizim için giderilmesi mümkün olmayan hayati darbelerdendir."

"Kötümser değilim her şeyin bitmiş olduğunu söylemek istemiyorum. Siyasi, sosyal ve ekonomik durumu düzeltmek için hükümeti güçlendirmeli, askeri gücü amaç dışı bölgelerde kullanarak yıpratmamalı. Henüz bu gücü Sina'da taarruz veya savunma için kullanmak erken olduğundan, duruma göre karar verilmeli... Güneyde Türk Ordusunun komutası Türk Komutanlara bırakılmalıdır. Almanlar bu seferi siyasi koz olarak kullanmaktadırlar."

³⁶ a.g.e., s. 97.

³⁷ ERİKAN, Celal, Komutan Atatürk, S.189, 190.

³⁸ Atatürk'ün Jeopolitik ve Stratejik Görüşleri, s.105, 106, 107.

Almanların bu zorunluluktan ve harbin uzamasından faydalanarak bizi müstemele haline sokmak ve memleketimizin kaynaklarını kendi ellerine almak siyasetine karşıyım. Hiç olmazsa Bulgarlar kadar bağımsız ve kıskanç olunmasını gerekli görürüm. Bu hususun Almanlar tarafından anlaşıldığı gün daha çok itibar göreceğimize sizi temin ederim.”

“İyi idare edeceğim diye devamlı olarak fedakarlıkta bulunmak; herhangi bir müttefike acıma ve insaf telkin etmeyip, belki verdiklerimizden yüz kat fazlasına onları hırslandırır ve teşvik eder.”

Atatürk'ün özet olarak sunulan bu raporu ve 24 Ekim 1917'de yazdığı sonunda “Aldatılıyor, ya Folkeyhayn ya ben” dediği 2 nci raporu Başkomutanlıkça dikkate alınmadığından istifa edecektir.

Nihayet 19 Eylül 1918'de başlayan İngiliz taarruzları, Atatürk'ün bu görüşlerini kanıtlamıştır. 8 nci Ordumuz imha edilmiş, Seria Nehrine doğru ilerleyen İngiliz ordusunun 7 nci Ordunun gerisine düşmek istemesi üzerine, Atatürk 7 nci Ordunun önce Şam'a sonra Halep güneyine çekilmesini emretmiştir. Liman Von Sanders'te bunu uygun bulmuştur.³⁹

(Son çekilen hat İskenderun-Belen-Dircemal-Tefrifat hattıdır, Antakya bu hattın içine alınmıştır. Kongrelerde bu hat Misakı Milli için sınır olarak kabul edilmiştir.)

Atatürk 31 Ekim'de Adana'da Yıldırım Ordular Grubunu Liman Von Sanders'ten teslim alırken, Alman Generali“ yenildik. Bizim için her şey bitti” sözüne “Harp müttefiklerimiz için bitmiş olabilir. Ama bizi ilgilendiren harp kendi bağımsızlığımızın savaşı şimdi başlıyor.” deyişinden, onun daha Filistin Cephesinde bağımsızlık savaşına karar vermiş olduğunu anlıyoruz.

Atatürk'ün bu dönemdeki stratejik görüşlerini şöyle özetleyebiliriz. Savunulması, olanaksız hale gelmiş bazı bölgelerin veya stratejik değer taşımayan yerlerin önceden terk edilerek savunmada kalınmasını ve milli gücün korunmasını önermiştir.”

Atatürk'ün önerileri yerine getirilseydi, çekilme düşman zoruyla olmaz ve ordumuz çökmezdi. Medine'yi koruma çabası, bizi Filistin'de güçsüz bırakmış, Kudüs'ü savunmak düşüncesi de, ordularımızın (Filistin'de) parça parça yenilmesine sebep olmuştu. Bir karış Suriye toprağını feda etmemek uğruna ordumuz yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalmıştır.

Kafkasya'daki taarruzlarımızda bizi batıda zayıf bırakmıştır. Atatürk Milli Gücü toparlayıcı bir strateji önermiş, fakat uygulanamamıştı. Gelişmeler Atatürk'ün değerlendirmelerinin doğru olduğunu göstermiştir.

11. ATATÜRK'ÜN İSTİKLAL HARBİN'DE BUGÜNKÜ HARP DOKTRİNLERİNİ UYGULAMADAKİ UZAK GÖRÜŞLÜLÜĞÜ:

Atatürk onurlu bir barışa ulaşmak için “Topyekün Harbin” göze alınması gereğine inanıyor ve bunu “uygulamayı dönemlere ayırmak ve olaylardan yararlanarak, milletin duygu ve düşüncelerini etkilemek ve adım adım ilerleyerek amaca ulaşmaya çalışmak” şeklinde bugünkü tanımıyla “Tırmanma stratejisi” ile gerçekleştirmeyi düşünüyordu.

İç hat durumunda bulunan Türkiye için Atatürk'ün ön gördüğü strateji; “Sovyetler ile de temas sağlamak amacıyla, elde mevcut hazır kuvvetleri ile Doğu Cephesinde taarruz ederken, diğer cephelerde yapılabileceklerle yetinerek, ayaklanmaları bastırarak, sonra silahlı kuvvetlerde istenilen hazırlık seviyesine ulaşmaya kadar stratejik savunmada kalacak, daha sonrada, Batıda stratejik taarruzla harbi sona erdirecek şekilde olacaktır.

Bu stratejinin uygulanması şöyle cereyan etmiştir.

Güney Cephesinde; Gayri Nizami Stratejisi ile Stratejik savunma,

Doğu Cephesinde; Stratejik Taarruz,

Batı Cephesinde; Sakarya Meydan Muharebesi sonuna kadar stratejik savunma (Bu da Birinci İnönü Muharebesine kadar milis kuvvetleri ile düşmanı yıpratmak, geciktirmek,

³⁹ Askeri Yönüyle Atatürk, s.82.

zaman kazanmak için oyalama muharebeleri; Birinci İnönü Muharebesi başından, Sakarya Meydan Muharebesi sonuna kadar mevzi savunması.)

Sakarya Meydan Muharebesi sonundan itibaren stratejik taarruz ve kati neticenin alınması.

Görüldüğü gibi; İstiklal Harbinin hedefi, milli hedef görüntüsündedir. Çünkü, milli hedefin elde edilebilmesi ancak harbin hedefin elde edilmesiyle gerçekleşebilecekti.

“Harbin hedefi Misaki Milli sınırları içinde iç ve dış bağımsızlığın sağlanması idi.”

Bu hedefe erişebilmek için stratejinin 3 önemli unsuru kuvvet, zaman ve mekan çok güzel kullanılmıştı.

12. BATI CEPHESİNDEKİ MUHAREBELER

Birinci İnönü Muharebesi:

TBMM Hükümeti, Osmanlı Hükümetinin imzaladığı Sevr Antlaşmasını tanııyordu. Düşman Antlaşma şartlarını zorla kabul ettirmek amacıyla Yunan ileri hareketini destekledi. Düzenli ordu içine girmeyi red ederek ayaklanan Çerkez Ethem, Kütahya’da yenilince düşman tarafını seçti.

Batı Cephesi Komutanı Albay İsmet (İnönü) güç koşullar altında güneydeki birliklerini kuzeye kaydırarak 10-11 Ocak 1921’de Yunan Birliklerini çekilmek zorunda bıraktı. Bu suretle doğuda Ermenilere karşı kazanılmış olan zaferi Birinci İnönü Zaferi izlemiş oldu.⁴⁰

Bu arada 22 ayaklanma meydana gelmiştir. Önemlileri Çerkez Ethem, Anzavur, Yozgat, Konya ayaklanmalarıdır.

İkinci İnönü Muharebesi:

Birinci İnönü Zaferinden sonra Anlaşma (İtilaf) Devletleri Londra’da bir konferans önermişlerdi. Bu konferansı etkilemek üzere Yunanlılar kalleşçe tekrar 28 Martta taarruza başladılar. Yunan birliklerini durduran Türk Ordusu Ankara’dan gelen yeni birliklerle taarruza geçerek 31 Mart 1 Nisan gecesi Yunanlıların çekilmesini sağladı.⁴¹

İnönü de elde edilen başarıdan sonra buradaki birliklerimiz güneye kaydırılarak düşmanı Uşak yönünde geri çekilmeye zorladı ve Afyon kurtarıldı. Malta’da bulunan esir komutanların yurda dönmeleri sağlandı.

NOT: Birinci ve İkinci İnönü Muharebelerinde Türkler iç hat manevralarını taktik alanda başarı ile uygulamışlardır. Yunanlılar Dış Hat Manevrasını uygulayamadıkları için başarılı olamamışlardır.

Eskişehir’den, Sakarya Doğusuna Çekilişi:

Batı Cephesi Kuvvetlerinin Kütahya Muharebelerini kaybederek Eskişehir doğusuna çekilmesi kritik bir durum yaratmıştır. Durumu yakından görmek üzere Eskişehir(Karacahisar)’e gelen Atatürk 18 Temmuz 1921’de düşüncelerini şöyle ifade ediyordu. “Orduyu Eskişehir kuzey ve güneyinde toplandıktan sonra, Yunan Ordusu ile araya bir mesafe koymak lazımdır ki, ordunun takviyesi imkanı bulunabilsin. Sakarya Doğusuna kadar çekilmelidir en büyük sakınca halk oyunda meydana gelecek moral sarsıntısıdır. Fakat kısa zamanda sakınca ortadan kalkacaktır. Askerliğin gereğini gecikmeden uygulayalım.”⁴² Bunları söylerken, komutan olmadan bütün sorumluluğu üzerine alıyordu.

Sakarya Nehrinin Doğusuna Çekilme Kararının Stratejik Açından Değerlendirilmesi:

⁴⁰ Nutuk, C.II, s.

⁴¹ Nutuk, C.II, s.171.

⁴² Türk İstiklal Harbi, Batı Cephesi, Kütahya-Eskişehir Muharebeleri, C.II, Ks.4, s. 366.

Üstün bir güce ulaşan Yunan Ordusunun ilk hamlede taarruz hızını kesmek, dengesini bozmak, direnme olanağını azaltmak, kaynaklarından uzaklaştırmak, Türk ordusunu stratejik üstünlük sağlayabilecek arzu edilen düzeye getirmek amacıyla 150 Km. çekilmeye karar verilmiştir.

Atatürk böyle bir uygulama ile stratejinin kurallarından biri olan “düşmanı istenilen yerde muharebeye zorlamak” kuralını uygulamaya koyuyordu.⁴³

Yunan ordusu Sakarya mevzi karşısına geldikten sonra 13 Ağustos’tan 23 Ağustos’a kadar stratejik tertiplenmesini değiştirmekle uğraştı. Mihalıçak ve Sivrihisar’da bırakılan süvari ve piyade karışımı müfrezeler, (örtme kuvveti) ile düşman asıl muharebe mevzileri hakkında yanıtlanmış zamanından önce açılıp yayılarak zaman ve enerji kaybetmiştir. Kazanılan zaman ordunun hazırlanmasını ve Doğudan gönderilen Tümenlerin kısmen yetişmesini sağlamıştır.

13. SAKARYA MEYDAN MUHAREBESİ:

Türk Ordusu Sakarya Meydan Muharebesinde Yunan ordusunu yenerek, Viyana kuşatmasından sonra gerilemek zorunda kaldığımız tarihimizin akışını ve kaderini değiştirmiştir.

Muharebenin Safhaları:

a. 1 nci Safha: (14-22 Ağustos 1921)

Yunan Ordusunun Sakarya Mevzileri ile temasa geçmesi için ileri hareketi.

b. 2 nci Safha: (22 Ağustos 1921)

Yunan Ordusunun Türk Kuvvetlerine Taarruzu ve güneyden kuşatma teşebbüsü.

c. 3 ncü Safha: (31 Ağustos-05 Eylül 1921)

Güneyde başarı sağlayamayan Yunan Ordusunun Haymana istikametinde yarma teşebbüsü.

d. 4 ncü Safha: (06-13 Eylül 1921)

Türk Ordusunun karşı taarruzları ve Yunan Ordusunun Sakarya batısına çekilmesi.

Safhalarda görüldüğü gibi; başlangıçta 22 gün 22 gece savunmada kalınmış, Atatürk kuvvetlerini gerekli bölgelere kaydırarak, cephenin güneyinde kuvvet çoğunluğu sağlamış ve kritik durumları önlemiştir. Öyle ki; kuvvetlerin cephesi değişmiş fakat savunmaya devam edilmiştir.

25 km. derinlikte yapılan bir muharebede, Türk Ordusu günde 1 km. kadar gerilemiştir. Bu savunmadaki başarımızı göstermektedir. Halbuki Büyük Taarruzda ordumuz günde 16 km. ilerlemiştir.

Neticede; düşmanın stratejik bir manevra ile sol yanımızı kuşatarak ordumuzu imha etmesi ve Ankara’ya gelip TBMM.yi dağıtarak Anadolu’ya egemen olması önlenmiştir. Düşman cephe ve yarma taarruzuna zorlanmış, başarılı olamayınca savunmaya geçmiştir. Bilahare Savunmada kalamayarak geri çekilmeye mecbur edilmiştir.

14. BÜYÜK TAARRUZ:

26 Ağustos 1922’de başlayıp, 30 Ağustos 1922’de Başkomutan Meydan Muharebesiyle hedefine varan Büyük Taarruz, Türk Yurdunun büyük bir bölümünü işgal ederek, devletimizi yok etmek amacıyla güden ve itilaf devletlerinin maddi ve manevi her türlü desteğine sahip olan istilacı bir ordunun yok edilmesi ile sonuçlanan askeri bir harekattir. Başkomutan Atatürk bu muharebeyi şöyle tanımlıyordu “Harp ve Muharebe yalnız karşı karşıya gelen iki ordunun çarpışması değildir. Ulusların tüm varlıklarıyla, yani maddi ve manevi güç ve her türlü vasıtaları ile çarpıştığı bir sınav alanıdır.”

⁴³ Harp Akademileri Atatürk Özel Bülteni, s.62-66.

Atatürk Sakarya Meydan Muharebesinden sonra taarruz hazırlıklarına başlamıştır.

Karşıtlarının ordu niçin taarruz etmiyor? Sorularını, hazırlıksız yapılacak taarruzun en azından tarihten ders almamak anlamına geleceğini vurgulayarak cevaplandırıyordu.

Atatürk'ün hedefi düşmanın imha edilmesiydi. Bu amacı gerçekleştirecek güç henüz yeterli değildi.

Halbuki "Amaç ile araç arasındaki dengeyi sağlamak önemli bir strateji kuralıydı". Büyük Taarruz, tüm sonuçları ile onun amaç-araç dengesini büyük bir sanatkarca kurup uygulamasının kanıtıdır.

Atatürk kuvvetlerimizin çoğunu düşman cephesinin sağ kanat grubu güneyinde, AKARÇAY ile Dumlupınar karşısında toplayarak düşmanı en hassas bölgesinden vurmuş ve kesin sonucu almıştır.

Atatürk Taarruzu şöyle özetlemektedir. "Taarruz hareketi, Afyonkarahisar Güney Cephesinde, düşmanın tahkimli mevziini ezip geçen bir yarma hareketi ile başladı. Bundan sonra, düşman ordusunun asıl kuvvetlerinin bulunduğu Afyon-Dumlupınar-Altıntaş üçgeni içerisindeki hareket, kanlı mücadeleyle dolu meydan muharebesine dönüştü.⁴⁴

Bu harekatta Türk ordusu, hakim arazide, normal koşullarda yerleşmiş, tertiplenmiş ve tahkimatını yapmış olan Yunan ordusunu tam bir baskın taarruzuyla söküp atmış; onu ihtiyatlarını kullanmaya fırsat vermeden dağıtmış ve yenilgiye uğratmıştır. Bu arada düşmanın daha gerilerdeki mevzilerde tutunarak direnmesini de önlemiştir.

Büyük Taarruzda, Harp Prensiplerinden; hedef, taarruz, siklet merkezi, kuvvet tasarrufu, manevra, emniyet baskın, sadelik, emir komuta birliği, moral ve idare prensiplerinin, en güzel uygulama örnekleri verilmiştir.

15. ATATÜRK'ÜN TOPYEKÜN HARP KONUSUNDAKİ DÜŞÜNCELERİ

1 nci Dünya Harbinden sonra politik ve sosyo-ekonomik faktörler askeri gücün hazırlanmasındaki yerlerini koruyor ve harp başladıktan sonrada mücadeleye katılıyor, barış dönemindeki çabalarını seferde de sürdürüyordu.

Topyekün Savaşın kazanılmasında etken olan milli gücün; askeri, psiko-sosyal, politik ekonomik ve coğrafi güçlerden oluştuğunu biliyoruz.

Atatürk, harbi "sadece iki ordunun değil, iki milletin maddi ve manevi bütün güçleri ile çarpışması" olarak anlamakta idi.

İstiklal Harbinde, ilk hedeflere ulaşılmasında, en büyük etken olacak askeri güç üzerine ağırlık verilmiş, sosyo-ekonomik ve politik güçler askeri güce destek olacak biçimde geliştirilmiş harbin hedeflerine ulaşılmasından sonra, yönelinecek milli hedefler için gerekli ilk adımlar atılmıştır.

Çağın çok ilerisinde bir düşünce yapısına sahip olan Atatürk Büyük Taarruz hazırlığı için şöyle diyordu.

"Düşmana taarruzdan önce; üç aracın hazır olduğunu görmek istiyorum. Birincisi ve en önemlisi Millet'in kendisidir. Millet'in, varlığı ve bağımsızlığı için gönlünde, vicdanında beliren ve gelişen istek ve dileklerin sağlamlığıdır.

İkinci araç, millet adına iş gören meclisin, milli isteği belirtmekte ve bunun gereklerini, inanarak uygulamakta göstereceği dayanma ve yiğitliktir. Meclis, ulusal isteği ne kadar çok dayanışma ve birlik içinde belirtilirse, o kadar güçlü bir üstünlüğümüz olur.

Üçüncü Araç ise ordumuzdur.

Atatürk şöyle devam diyor: "Bu üç türlü gücün (Millet+Meclis+Ordu) kurduğu cephe iki şekilde düşünülebilir. Kolay anlaşılacak için şöyle diyeyim; iç cephe ve dış cephe. Temel

⁴⁴ Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, C.III. Ankara TTK.Basımevi, 1954, s.37.

olan iç cephedir. Bu cephe bütün yurdun, bütün milletin meydana getirdiği cephedir. Dış cephe, doğrudan doğruya ordunun düşman karşısındaki silahlı cephesidir. Bu cephe sarsılabilir, değişebilir, yenilebilir, ama bu durum, hiçbir zaman bir ülkeyi, bir milleti yok edemez.

Önemli olan ülkeyi temelinden yıkan, milleti tutsak yapan iç cephenin çökmesidir. Bu gerçeği bizden daha iyi bilen düşmanlar, bu cephemizi yıkmak için yüzyıllarca çalışmışlar ve çalışmaktadırlar. Gerçekten, kaleyi içinden almak dışardan zorlamaktan çok kolaydır.⁴⁵

Topyekün Harp konusundaki ilk eser, 1935 yılında Alman Generali Ludendorf tarafından yazılmıştır. Bu eserde “Anlatmak istediğim hususların göz kamaştırıcı uygulaması Türk Milli mücadelesindedir. demiştir.⁴⁶

16. ATATÜRK'ÜN ASKERLİK VE KOMUTANLIK İLE İLGİLİ DÜŞÜNCELERİ

Atatürk Salih(Bozok)'e gönderdiği 25-26 Nisan 1912 tarihli mektubunda şöyle diyordu:

“Bilirsin, ben askerliğin her şeyde fazla sanatkarlığını severim... Yaşamında bugüne kadar orduya yararlı bir kimse olmaktan başka vicdanımda bir emel beslemedim. Çünkü vatan korumak ve milleti mutlu etmek için, her şeyden önce ordumuzun eski Türk ordusu olduğunu dünyaya bir daha göstermek gerektiğine inanmışımdır. Bu inanış yüzünden belki aşırı görülmüşümdür. Fakat zaman saf ve temiz kafalardan çıkan gerçekleri kabul edilmese de bir gün uygulamaya koyar. Vatan mutlaka esenlik bulacak, millet mutlu olacaktır. Çünkü kendi esenliğini, kendi mutluluğunu, ülkenin ve milletin esenliği için feda edebilen vatan evlatları çoktur.”⁴⁷

Yine bugünkü talimnamelere ışık tutan komutanlık nitelikleri ile ilgili Atatürk; “Silahlı Kuvvetlerimiz milli güvenliğimizi sağlayacak ve her türlü saldırıyı karşılayabilecek güçte olmalıdır. Silahlı Kuvvetlerimizi sevk ve idare edecek komutanlarımızda askeri gücü zafere götürecek kaide ve kuralları beceri ve başarı ile uygulayabilmelidirler.”⁴⁸

“Sorumluluk yükü her şeyden ölümden de ağırdır. Komutanlık vazife ve sorumluluğunu yüklenecek kadar omuzlarında ve özellikle dimalarında güç bulamayanların acıklı sonuçlarla karşılaşmaları kaçınılmazdır.”demekteydi.

“Bir ordunun gücü, subayların ve komuta heyetinin gücü ile ölçülür.”özdeyişiyle de komutanların güçlü bilgili ve yaratıcı olmaları gerektiğini vurgulamaktadır.

ATATÜRK'ÜN HAVACILIK, HAVA KUVVETLERİ VE HAVA STRATEJİSİYLE İLGİLİ GÖRÜŞLERİ

Savaş alanlarının en büyük stratejisti ve taktikçisi olan Atatürk'ün; kara ve deniz konularında olduğu gibi, havacılık hakkında görüş ve uygulamaları incelenerek, alınması gereken dersler saptanmalı ve bunlardan, yarınki stratejimizin oluşturulmasında birer hareket noktası olarak yararlanılmalıdır.

Atatürk, 1 Kasım 1924 yılında TBMM'de yapmış olduğu konuşmada, ulusun temsilcilerine şu ilk tarihi uyarısını yapıyordu.

“.... yurt savunmasından söz açmışken, askerlik dünyasında önemli ve etkili yeri gittikçe büyüyen Hava Kuvvetleri'ne de yüce meclisin ilgisini ve dikkatini çekmek isterim.

Ulu Önder 15 Mayıs 1925'de Türk Tayyare Cemiyetinin açılışında ulusuna şöyle sesleniyordu.

“..... İstikbal göklerdedir, çünkü göklerini koruyamayan milletler yarınlarından asla emin olamazlar.”

⁴⁵ a.g.e., s. 238, 239.

⁴⁶ Atatürk (Komutan, Devrimci ve Devlet Adamı Yönleri ile), s.363.

⁴⁷ Atatürk'ün Jeopolitik ve Stratejik Görüşleri, s.80.

⁴⁸ Özdeyişler ile Atatürk, s.73.

Oysa, Atatürk'ten yıllar sonra (1930'larda) ünlü hava stratejisti Amerikalı General MITCHELL, Askeri Havacılığın henüz keşfedilmemiş geniş ufuklar olduğunu, yeni silahın bünyesinde var olan fakat henüz yararlanılamayan özelliklerini incelemek gerektiğini, yeni bir stratejinin doğacağını söylediği zaman:

"Hayal peşinde koşan, can sıkıcı nazariyatçı" olarak isimlendirilmiş ve asker mahkemesinde yargılanmıştır.

Yine İkinci Dünya Harbin'den çok önce Atatürk, Türk Havacılarına ve ulusuna şöyle seslenmekte idi.

"Havacılar; şunu unutmayınız ki, yarının en büyük tehlikesi havadan gelecektir. Bu nedenle sizler, ani gelebilecek olan tehlikelere karşı koymak için, daima hazır bulunmaya ve o şekilde yetişmeye gayret edeceksiniz."⁴⁹

Ulu önderin 1933 yılında söylediği hususlar; 1939-1945 yıllarının deneyimlerine rağmen tam olarak anlaşılabilen "Hava Hakimiyet" kavramını çok önceden zihninde oluşturduğunu belgelemektedir.

"Göklerde bizi bekleyen yerimizi almak zorundayız. Yoksa o yeri başkaları istila eder ve işte o zaman bu ülke ve millet elden gider. Halbuki biz Türkler, bütün tarihimiz boyunca hürriyet ve istiklale örnek olmuş bir milletiz."⁵⁰

Atatürk'ün bu sözleri havacılığın o günkü ilkel durumu dikkate alındığında hayret verici ileri görüşlülüğünü ortaya çıkarmaktadır.

Atatürk'ün 1910, 1924, 1925 yıllarında işaret etmiş olduğu görüşler paralelinde, uçağın önemi ve etkisi kabul edilmekle beraber; yinede ordunun ve donanmasının elindeki silahların bir devamı olarak görülüyordu.

Her şeye rağmen, harbin sadece karalarda ve denizlerde cereyan edeceğine inanılmıştı.

Böylece stratejinin iki ana ilkesi olan; kuvvet oluşturma ve kullanma konularında (Hava stratejisine ilişkin) ilk tarihi yanılgılar başlanmıştır.

Üç boyutlu olayları iki boyutlu bir strateji anlayışı ile yönetmeye alışan ABD. asker uzmanları; ilk derslerini 7 Aralık 1941 tarihinde Japonlardan çok acı şekilde aldılar.

Fransa düşman hava kuvvetlerini sindirecek kudrette bir hava gücüne sahip olmanın gereğini anladığı zaman Fransa işgal edilmişti.

Nazi Hava Kuvvetlerinin göklerden indirdiği ağır darbelerden kurtulmak için; İngiliz Deniz Kuvvetleri, Kattagot ve Skajerak'taki deniz kontrolünü yitirerek çekilmek zorunda kaldı.

Alman Hava Kuvvetleri, ordu ve donanma ile işbirliğinde başarılı olmasına rağmen, topyekün hava harbinde çaresiz kalmıştır. İngilizler Manş Denizi ve İngiltere üzerinde kuvvetli bir hava üstünlüğü kurmak suretiyle, LUFTWAFFE'nin Alman Kara ve Deniz Kuvvetleriyle işbirliği olanağını önlemiştir.

Atatürk'ün İkinci Dünya Harbi gibi bir laboratuarda ulaşılan sonuçları; böyle bir laboratuardan yoksun olarak önceden nasıl görebildiğini hayretle izlemekteyiz.

Ulu önderin Türk ulusu için saptamış olduğu havacılık stratejinin özü; 3 Mayıs 1935 tarihinde, Türk kuşu çalışmalarına başlarken Etimesgut Hava Alanında yaptığı konuşmada yatmaktadır.

"Bayanlar, Baylar,

.....

⁴⁹ Atatürk'ten özdeyişler a.g.e. s.32.

⁵⁰ KAYABALI, İsmail, Prof.Dr. Aslı ARSLANOĞLU, Cemedir a.g.e., s.467.

Hayatı, hele ulusal hayatı seven, onu korumak isteyen, yurdun topraklarına, denizlerine olduğu gibi havasına da ilgisini her gün biraz daha çoğaltmalıdır.

Gerek ve gerçek olan, hava egemenliği olduğu ortaya çıkmıştır. Bütün ulusların büyük gayretle üzerinde çalıştıkları bu yönde, Türk ulusu da kuşkusuz yerini almalıydı.

Uçucularımız her zaman ve her yerde, ulusun yüzünü ağartacak yüksek değerdedirler.

Fakat arkadaşlar, bu kadarını yeterli görmek doğru olamazdı. Hava konusuna, onun dünyada aldığı önem derecesine göre, genişlik vermek gerekti.

Bunu göz önünde tutan Cumhuriyet Hükümeti, havacılığı bütün ulusun işlevi yapmak kararında idi.

Türk; yurdun karalarında, denizlerinde nasıl kendine güvenle dolaşıyorsa, yurdun göklerinde de aynı şekilde dolaşabilmelidir.

Türk çocuğu; her işte olduğu gibi havacılıkta'da en yüksek düzeyde, gökte seni bekleyen yerini az zamanda dolduracaksın. Bundan gerçek dostlarımız sevinecek Türk ulusumuz mutlu olacaktır.

Görüldüğü gibi, Atatürk; uluslar arası mücadelenin göklere intikal ederek, harbin üçüncü bir boyut ve strateji anlayışı kazandığını açıkça vurgulamaktadır.

Hava gücünün ikinci unsuru Hava Ulaştırma Gücünün ve sivil havacılığın geliştirilmesi konusuna çok önem veren Atatürk;

- 16 Şubat 1925 tarihinde Türk Tayyare Cemiyetinin,

- 23 Mayıs 1933 tarihinde ise Devlet Hava Yollarının, kurulmasını sağlamıştır.

Hava gücünün üçüncü unsuru olan Hava Harp Sanayiinin ve Lojistik Gücünün oluşturulması kapsamında 1937 yılında hedefimizi Atatürk şöyle belirlemiştir.

“Bütün tayyarelerimizin ve motörlerinin memleketimizde yapılması ve harp sanayiimizin de bu esasa göre inkişaf ettirilmesi şarttır.”

Ulu önder Atatürk'ün strateji ve lojistiğin birbirinden ayrılmaz bir bütün olduğunu, lojistik destekten yoksun bir stratejinin ölü doğacağını, stratejiye can veren lojistiğin ise o ülkenin öz kaynaklarından beslenmesi gerektiğini gerçeğini, bu sözleri ile bir defa daha vurguladığını görmekteyiz.

Bu kapsamda kısa zamanda şunlar yapılmıştır.

MSB.lığı tarafından 1925 yılında Kayseri uçak fabrikasının, 1926'da ise Eskişehir uçak fabrikasının kurulmasını sağlamıştır.

1935 yılında Nuri DEMİRAĞ Beşiktaş'ta bir uçak fabrikası kurması için teşvik edilmiştir. (NU.D. 36 tipi 12 uçak ve planörler yapıldı.)

1925'de kurulan Akköprü planör atölyesi, 1938-1939 yılları arasında 150 planör yapacak kapasiteye ulaştırılmıştır.

Ulu Önder Atatürk'ün Havacılık hakkındaki görüş ve yaşadığı dönemdeki uygulamaların çok özet olarak gördük. Bu kapsamda; Dünya Havacılığımızdaki bugünkü yerimizin, Atatürk dönemindeki yerimize göre ne durumda olduğunun çok gerçekçi olarak değerlendirilmesi havacılığımızın geleceği için uygun olacağı düşüncesindeyim.

ATATÜRK'ÜN DENİZCİLİK, DENİZ KUVVETLERİ VE DENİZ STRATEJİSİYLE İLGİLİ GÖRÜŞLERİ

Atatürk'ün Anafartalar zaferinden sonra söylediği, Lord Kinross'un Atatürk adlı yapıtında yazılı olan sözleri, onun Deniz Kuvvetleri ve Deniz Stratejisi ile ilgili fikirlerinin

hudutlarının nasıl okyanuslara kadar uzandığını ve bazı emsali, donanmayı hala bir yüzer destek topçu birliği gibi görürken, onun Deniz Kuvvetini, büyük stratejinin hayati bir unsuru olarak nasıl değerlendirdiğini açıkça belirtmektedir.

“Karada kısırılmış durumdayız, tıpkı Ruslar gibi Boğazları ve Çanakkale’yi tıkamakla Rusların Karadeniz’in içine kapamış oldum ve çökmeye mahkum ettim, çünkü böylece müttefikleri ile irtibatını kesmiş oldum. Ama bizde çökmeye mahkumuz, hem de aynı sebepten. Gerçi Akdeniz’in Kızıldenizin ve Hint Okyanusunun eteklerindeyiz, ama her hangi bir okyanusa açılmıyoruz. Deniz Kuvvetlerinden yoksun bir kara kuvveti olarak yarımadamızı, kara kuvvetlerini çekinmeden getirebilecek olan bir deniz kuvvetine karşı hiçbir zaman savunamayız.”⁵¹

Atatürk’ün Hamidiye Kruvazörü ile 11-20 Eylül 1924 tarihlerinde Karadeniz gezisi sırasında ifade etti bazı hususları sunmak istiyorum.

“Donanmasız Anadolu olamaz. Donanmadan yana kuvvetli olmak Türkiye’nin savunması için şarttır. Donanmamız izlediğimiz politikalarında en kuvvetli desteği olacaktır.”

Sınırlarının önemli ve büyük bölümleri deniz olan Türk Devletinin Donanması da önemli ve büyük olması gerekir. O zaman TC. daha güvenli olacaktır. Hedef mükemmel bir donanmaya sahip olmaktır. Bunun başlangıç noktası harp gemilerinin tedarikinden evvel onları başarıyla yöneltmeye yetenekli komutanlara subaylara, uzmanlara malik olmaktır.”

Atatürk’ün Deniz Stratejisini şöyle özetleyebiliriz.

a. Türkiye’nin coğrafi konumu ve deniz sınırlarının büyüklüğü, güçlü ve modern donanmaya kesinlikle sahip olmamızı gerektirir.

b. Amaç, Donanmamızı kendi imkanlarıyla inşa etmektir.

c. Deniz Kuvvetlerinin birinci hedefi açık denizlerde taarruzu hareket yaparak deniz kontrolü tesis ve idame etmektir.

d. Barışta, yabancı limanlarda sancak gösterebilecek yegane kuvvet olan donanmadan; siyasi ve stratejik hedeflere ulaşmak ve caydırıcı etki yapmak amacıyla her fırsatta yararlanılmalıdır.

e. Deniz kuvvetlerinde en önemli adım yetişmiş personel teminidir.

f. Denizcilik milli bir işlemdir, milli olarak uygulanmalıdır, bu sayede Türk ekonomisi büyük gelişme sağlar.

g. Denizcilik milli bir ölkü biçiminde, askeri, ekonomik, endüstriyel hatta sportif faaliyet yönleri ile bir bütün olarak ele alınmalıdır.

GENEL SONUÇ

Atatürk’ün jeopolitik ve stratejik konulardaki görüşleri, genel hatları ile her bölümün sonuç kısmında belirtilmeye çalışılmıştır. Ancak Atatürk’ün saptanan bu görüşlerine göre, varılabilecek en doğru yöntem “Jeopolitikte ve stratejide Atatürk’ü aramaktan çok, Atatürk’te jeopolitik ve stratejiyi devamlı olarak aramakta yarar vardır.” olabilir.

Atatürk’ün tüm yaşamı boyunca yaptığı her iş, her gezi ve uğraşlarında olaylara bakış açısı çevresindekilerden daima farklı olmuş ve bunlar “Ulusun ve vatanın mutluluğu, bütünlüğü ve bağımsızlığı” onun değişmez tutkusu olmuştur. O, bütün olayların başlangıcı, nedenleri ve sonuçları üzerindeki inceleme ve araştırmalarında kararlarını vatanın coğrafi yapısı ve jeopolitik durumunu dikkate alarak vermiştir.

Atatürk’ün I nci Dünya Harbi hakkındaki görüşleri, İstiklal Harbi sırasındaki yerinde teşhisleri, ölünceye kadarki tutum ve davranışları ile İkinci Dünya Harbi’nin başlaması ve

⁵¹ Kinross, Lord, a.g.e., s.159.

sonucu hakkındaki ön sezisi ondaki jeopolitik ve jeostratejik görüş ve değerlendirmelerin denli kuvvetli olduğunu ortaya koymaktadır.

Atatürk kendisinden önce gelmiş ve geçmiş jeopolitik'e büyük sezgi yeteneği ile eğitilmiştir. Nitekim, bir yandan savaşırken diğer yandan iç ve dış politikayı ülke ve yeryüzü coğrafyası ile bağdaştırmada başarılı olmuştur.

Atatürk'ün Birinci Dünya Harbi'ne girmeme hususundaki görüşleri ve girildiği takdirde millet ve devletin başına gelebilecek felaketleri dile getiren yazılı ve sözlü uyarıları o gün için uygulanması gereken en doğru strateji esaslarının örnekleridir. Özellikle, 19 Mayıs 1919'da Samsun'a çıkarak Kurtuluş Hareketi'ne Anadolu'da başlaması ve dört yıl içinde Lozan Barış Antlaşması'na varabilmesi ve yenik iken yenen durumuna geçebilmesi Atatürk'ün jeopolitik, jeostratejik ve stratejik alandaki görüşlerinin doğruluğunu kanıtlayan hususlardır.

Atatürk her konuda maksadı ön planda tutmuş ve onu daima aramıştır. Askerlik sanatında "Mekan"(yer) ve "Zaman" faktörlerini coğrafyanın gereklerine en uygun düşen tarzda Kuvvet-Hedef ilişkisi ile kaynaştırıp kullanmakla stratejinin ana ruhunu ortaya koymuş bir askerdir. O, jeopolitik platforma en uygun düşen ve "Milli Misak"la milli sınırları çizmesini bilen ve bunun yanında milli hedefleri elde edebilecek nitelikte stratejinin gerekleri olan "Güç oluşturmak" ve Gücü kullanmak" yeteneğini dünyaya gösterebilen bir Başkomutan'dı.

Atatürk, Milli Misak çerçevesinde ve "Yurtta sulh, Cihanda Sulh" ilkesine dayanarak Türk Anayurdunun jeopolitik değerini çok iyi takdir etmiştir. Buna uygun olarak da politik, ekonomik, sosyo-kültürel ve özellikle askeri alandaki en doğru stratejik görüşleri seçtiği ve onları yerinde ve zamanında uyguladığı görülmektedir. Örneğin; jeopolitiğin bir unsuru olan devlet şeklini Cumhuriyet olarak seçmesi de jeopolitik fikirlerindeki sağlamlık ile üstünlüğünü göstermektedir.

Atatürk'de üstün bir Yüksek Strateji, Harp Siyaseti, Devlet Yönetimi ve Dış Politika anlayışı vardı. O, savaşta amacın kan dökmek değil, daha iyi bir Barış olduğu inancındaydı. O, askerlik hayatını meydan muharebeleri kazanarak devlet adamlığına kadar yükselen ve barış için en güzel sözleri söyleyen bir düşünürdü.

Atatürk, stratejiyi yazan değil, yapan bir komutandır. Bununla birlikte stratejinin çağdaş anlamını sezerek uygulamıştır. O, askeri strateji açısından çekinmeyen ve bu suretle "Yıpratma Stratejisini" en iyi şekilde uygulayan bir komutandı. İkinci Dünya Harbi'nin savunma stratejisinin temeli olan satih savunmasını bir uygulayıcı olarak "Hattı Müdafaa Yoktur! Sathı Müdafaa vardır, o satih bütün vatandır" demek suretiyle geleceğin savunma stratejisini muharebe alanında haber veren büyük bir askerdі.*

Taarruz stratejisinde de "Sikletmerkezi", "Manevra" ve "Baskın" prensiplerine ön sırada yer vermiş ve bu prensiplerden yararlanarak Büyük Taarruz'da da stratejik manevrasını imhayı sağlayıcı bir ustalıkla uygulayan bir komutandı.

Atatürk'ün denizcilik gücü ve Deniz Kuvveti konularındaki değer yargıları tam anlamı ile çağdaş düzeyde görülmektedir. Bu alandaki direktif ve uygulamaları bu gerçeği daima kanıtlamıştır.

Libya(Türk-İtalyan) Harbinin tecrübeleri Ona Çanakkale muhaberelerinde, düşmanın muhtemel hareket tarzlarını "denizci bir görüşle" değerlendirmek imkânını sağlamıştır.

Kurtuluş Savaşında deniz gücü ve kuvvetinin, silahlı ve ekonomik iki esas bileşkesi olduğunun bilinci içinde zayıf durumdaki silahlı bölümünü bir tür "Denizde Gayri Nizami Harp" esası içinde kullanırken, bu harekâtın örtüsü altında ekonomik işlevinden azami verimle yararlanmayı ve zaferde çok büyük etkisi olan lojistik desteğin tümüne yakın bölümünün deniz ulaştırma hatları üzerinden intikalini sağlamıştır.

Lozan ve Montrö Antlaşmaları ile denizcilik gücümüzü yabancı müdahalesinden kurtarmış, hukuki alt yapısını oluşturup bütünlemiş ve Türkiye Cumhuriyetini bu alt yapı üzerinde coğrafi konum karakterinin gerekli kıldığı bir "Denizci Devlet" yapmak için azami gayret göstermiştir.

Deniz Kuvvetinin milli politik ve stratejik hedeflerimize erişmedeki önemli rolünü büyük bir vukuflla değerlendirmiş ve Donanmamızın bir “Kıyı Koruma Kuvveti” değil, bir “Açıkdeniz, Suüstü ve Denizaltı Vurucu Kuvveti” olarak kurulmasını öngörmüş ve bunun başarmıştır.

Donanmamızın barışta, uluslar arası alanlarda hareket yapabilen ve yabancı ülke hükümlerinde sancak ve güç gösterebilen başlıca Silahlı Kuvvet bölümü olduğunun bilinci içinde; Türkiye Cumhuriyetinin dış politikasının uygulanmasında gerekli olan propaganda, ikna ve caydırma faaliyetlerinde donanmanın bu özelliğinden gerçek ve çağdaş ölçüler içinde azami verimle yararlanılmasını sağlamıştır.

Denizcilik Endüstrisinin gelişimi ve yeterli bir Deniz Ticaret Filosu ile liman ve ilgili tesislerin kurulması yolunda etkin bir altyapı ve başlangıç evresini oluşturmuştur.

Atatürk'ün havacılığa ilişkin görüş ve uygulamalarının analizinden de açıkça anlaşılacağı gibi Türk Ulusu için çizmiş olduğu hava stratejisinin özünü:

Hayatın temel öğeleri olarak nitelendirdiği Kara, Deniz ve Havadan meydana gelen üç boyutlu strateji kavramı oluşturmaktadır.

Hayatın kendine özgü kurallarından ve avantajından sonuna kadar yararlanabilecek standart teşkilata, teçhizata ve kendi özel stratejisine sahip ve topyekün hava harbi yapabilecek nitelikte bir hava gücünün oluşturulması ve kullanılması amaçlanmaktadır.

Hava gücünün oluşturulmasında muharip kuvvet ile birlikte sivil havacılık ve hava stratejinin dayanacağı lojistik temel olan hava sanayii bir bütün olarak ele alınmaktadır. Nitekim havacılığa ait fabrikalar kurulmuştur.

Özet olarak demek gerekir ki:

Atatürk, inkılap ve ilkelerini iyi bilmek, tam bir inanç ve bağlılıkla bu inkılâp ve ilkeleri yürütmek, onun izinde, milli birlik ve beraberlik içinde, çağdaş uygarlık düzeyinin üstüne çıkmak her Türk'ün başta gelen amaç ve düşünceleri olduğuna göre; onun jeopolitik ve stratejik görüşlerini saptamak, bilmek ve onları uygulamak da Türk Askeri için hem birer kutsal görev ve hem de birer ilke olmalıdır.

Büyük Atatürk Türk ordusuna değişmeyen mesajında şöyle demektedir.

(29 EKİM 1938)

Zaferleri ve mazisi insanlık tarihi ile başlayan, her zaman zaferle beraber medeniyet nurları taşıyan Kahraman Türk Ordusu! Memleketini en buhranlı ve müşkül anlarda zulümden, felaket ve musibetlerden ve düşman istilasından nasıl korumuş ve kurtarmış isen, Cumhuriyetin bugünkü feyizli devrinde de, askerlik tekniğinin bütün modern silah ve vasıtalarıyla mücehhez olduğun halde, vazifeni aynı bağlılıkla yapacağına hiç şüphem yoktur.

Bugün, Cumhuriyetin on beşinci yılını mütemadiyen artan büyük bir refah ve kudret içinde idrak eden büyük Türk milletinin huzurunda kahraman ordu, sana kalbi şükranlarımı beyan ve ifade ederken büyük ulusumuzun iftihar hislerine de tercüman oluyorum.

Türk vatanının ve Türk camiasının şan ve şerefini, dahili ve harici her türlü tehlikelere karşı korumaktan ibaret olan vazifeni her an ifaya hazır ve amade olduğuna benim ve büyük Ulusumuzun tam inanç ve itimadımız vardır. Büyük Ulusumuzun orduya bahsettiği en son sistem fabrikalar ve silahlar ile bir kat daha kuvvetlenerek büyük bir feragati nefis ve istihkari hayat ile her türlü vazifeyi ifaya muhaya olduğuna eminim. Bu kanaatle Kara, Deniz ve Hava Ordularımızın kahraman ve tecrübeli komutanları ile subay ve eratını selamlar ve takdirlerimi bütün ulus muvacehesinde beyan ederim.

Cumhuriyet bayramının on beşinci yıldönümü hakkınızda kutlu olsun!